

welzijn of het openbaar belang, die altijd boven het stakersbelang zouden prevaleren, werd nogal vinnig opgemerkt, dat ook werkgevers zich dat dienden aan te trekken. Door inschikkelijkheid tegenover de stakers konden ook zij dat algemeen welzijn immers dienen. Het meest opmerkelijk was echter dat Aalberse als bewerkster een belangrijke zin aan de betreffende passage bij Pesch toevoegde. Deze éniige leek en organisator van sociale actie in het hele gezelschap schreef letterlijk, dat het voor de arbeiders nodig was 'dat de Staat het recht op vereeniging en werkstaking ten volle erkent.'²⁸ Nu was het coalitieverbod voor arbeiders in Nederland al in 1873 opgeheven, zodat deze zin als een pleidooi voor een politieke en juridische erkenning van het recht op werkstaking moest worden opgevat. Zo toont het geheel van uitspraken dan toch nog een zekere ambivalentie en een gebrek aan consensus - een vaststelling die in de geschiedschrijving over het Nederlandse katholicisme de laatste tijd wel vaker wordt gedaan.²⁹ Zij kan echter niet de conclusie ondermijnen, dat in de katholieke sociale doctrine en in haar invloed op katholieke arbeidersbeweging en politiek een deel van de verklaring te zoeken is voor de specifiek Nederlandse stakingsproblematiek.

III

Behalve de rol die de encycieliek heeft gespeeld terzake van de sociale kwestie, heeft het pauselijk document in meer algemene zin het groepsbewustzijn van de Nederlandse katholieken, hun saamhorigheidsgevoel en collectieve identiteit versterkt. De eenheid die de katholieke en kerkelijke leiders tegen het einde van de eeuw ook terzake van politiek en maatschappelijk optreden wenselijk vonden, was geenszins vanzelfsprekend en is deels met harde hand verwerkelijkt en in stand gehouden. Misschien de ernstigste bedreiging ervan kwam van de kant van de katholieke arbeiders en de arbeidersbeweging. Natuurlijk vormde het socialisme hier de grote uitdaging. Alles wat dus met name onder de arbeiders een sterkere binding aan kerk, katholieke politiek en subcultuur teweeg kon brengen, was van het grootste belang. Hieraan hebben de sociale encyclieken en de katholieke sociale doctrine in het algemeen een flinke bijdrage geleverd. De tekst van *Rerum Novarum* werd al direct in 1891 in diverse vertalingen gepubliceerd: in een aantal kranten en periodieken en in drie verschillende edities, waarvan een enkele het tot meerdere drukken bracht. In de loop van de twintigste eeuw volgden, tot 1931, nog vijf andere edities, terwijl daarna tot in de jaren

28. Pesch-Aalberse, A.w., 254. Deze woorden ontbreken in het Duitse origineel: H. Pesch SJ, *Liberalismus, Socialismus und christliche Gesellschaftsordnung*, deel 3, Freiburg i. Br. 1901, 518-519.

29. P. Luyckx, 'Andere katholieken', in: *Jaarboek Katholiek Documentatie Centrum*, 16 (1986), 52-84.